

La Svizra durant la Segunda Guerra mundiala

■ **La Svizra ha passatà onns critics durant la Segunda Guerra mundiala (1939–1945). Bain è ella – cuntrari a la gronda part dals ulteriurs stadis europeics e mundials – stada preservada d'acziuns da guerra directas.** Ma las smanatschas nà da l'exteriur, la mobilisaziun spiertala a l'intern, l'economia da guerra e la mobilisaziun generala han dumandà da tutas e tuts gronds sacrificis ed han segnà in'entira generaziun.

La Svizra circumdada

Ils 13 da mars 1938 è l'Austria vegnida annectada tras in culp da stadi dal Reich tudestg. Questa situaziun ha sveglià il desideri da resistenza tar la populaziun svizra. Il Cussegl federal ha proclamà il return a la «neutralità integrala» e la sortida da la Societad da las naziuns.

La retorica uffiziala en connex cun la neutralità è vegnida smuttada, reinterpretada e midada pliras giadas durant la Segunda Guerra mundiala. Al cumentament

dals scumbigls exportava la Svizra la gronda part dal material da guerra en ils stadis dal vest. Quai è dentant sa midà plaun a plaun: tranter il 1940 ed il 1944 bandunavan 84 % dals export d'armas la Svizra en direcziun da la Germania da Hitler.

Suenter l'occupaziun dal nord da la Frantscha tras las truppas tudestgas l'onn 1940 era la Confederaziun circumdada cumpletmain da las pussanzas da l'axa, cun excepziun d'in corridor stretg che colliava Geneva cun la Frantscha anc libra. Questa situaziun ha sfurzà il pajais da collavurar cun il grond vischin en il nord, ina collavuraziun ch'è er gia vegnida descritta sco «participaziun senza integraziun» (Jakob Tanner). Già da quel temp vegniva fatg beffas dals Svizzers «che lavuran sis dis da l'emna per la Germania da Hitler, ma che uran il settavel di per la victoria dals Englais».

La «chasa svizra»

La «Landi», l'Exposiziun naziunala svizra a Turitg ch'ha durà dal matg fin l'october 1939, è daventada in eveniment naziunal: Sut l'impressiun da la smanatscha totalitara ha il pievel svizzer laschà d'ina vart ils cuntrasts politics e senti la necessitad da la solidaritad. La parola cunter ils privels exteriurs ed interiurs sa clamava: defensiu naziunala spiertala.

En Svizra devi simpatia averta e zuppada per l'ideologia naziunalsocialistica. Politichers e circuls economics admiravan il nord, oravant tut suenter ils success da guerra dals Tudestgs.

Uschia èn sa furmadas durant quest temp critic en l'armada ed en il pievel

gruppas da resistenza. La pli ferma critica cunter in'adattaziun exagerada è vegnida da la gronda part da las gasettas, e quai malgrà la censura da pressa.

La secziun militar «Heer und Haus» è s'occupada dal stadi spiertal dal pievel e dal schuldà, ha appellà a la forza da resistenza tradiziunala da la Svizra ed ha rinforzà la voluntad da tegnair ensemen. Tgi che na sa participava betg, vegniva stigmatissà, sco che mussan ils suandants citats ch'expriman d'ina vart tschertas resalvas envers la mobilisaziun ideologica, da l'autra vart il sacrifici total a quella:

«La Svizra è in'unitad politica ed jau sun sa chapescha dal tutfatg da l'opiniun ch'ella haja ina muntada politica, sch'ins vul perfin ina fitg gronda, ed er ina militar e strategica; ma da concluder da quai ad ina mentalitad cuminaivla da tut ils burgais è ina lunga via.» (Charles F. Ramuz, en «Esprit», october 1937).

«Per mai na dependi betg ch'in saja in bun scriptur, mabain mo ch'in saja in bun Svizzer.» (Cussegl federal Philipp Etter).

La Svizra – in'insla?

A partir da la primavaira dal 1940 è la Svizra stada circumdada cumpletmain da pajais totalitars.

Economicamain eri per il pajais ina dumonda da survivenza da restar integrà en il martgà internaziunal: importaziuns da victualias eran necessarias per l'alimentaziun da la populaziun, materias primas (oravant tut charvun, fier) eran indispensablas per mantegnair la produziun e per impedir la dischoccupaziun. Il 1940/41 èn las relaziuns economicas tranter la Svizra e la Germania vegnidas intensivadas en maniera massiva. Las exportaziuns da material da guerra en Germania e la rolla dal lieu da finanzas, nua ch'ins acceptava er raps ed aur da derivanza dubiusa, han chaschunà dubis davart la neutralità svizra.

Questa discussiun dueva la finala anc renascher ina giada ditg suenter la guerra, numnadamain ils onns 1990. Il 1999, suenter trais onns da perscrutaziun, ha la cumissiun d'experts independenta timunada da Jean-François Bergier preschentà ses rapport principal areguard la Svizra en la Segunda Guerra mundiala («Rapport Bergier»). Tenor quest rapport han las autoritads federalas gidà il regime naziunalsocialistic da cuntanscher sias finamiras. La Svizra n'haja betg adattà sia politica umanitara al basegn dals fugitivs, mabain agi tenor ponderaziuns politics e tactics. Ils commembers da la cumissiun accentueschan che la revisiun dal passà da la Svizra na saja betg mo la lezia dals istorichers, mabain da tut la populaziun.

Al cunfin tranter la Svizra e la Frantscha occupada (Boncourt/JU, 1944). FOTO: CC BY-SA 4.0

La battaglia dal graun

Il 1939 aveva la Svizra in potenzial d'auto-provediment da mo 52 %. Perquai ha Friedrich T. Wahlen proponi cun ses plan da cultivaziun in augment massiv da la surfatscha dad ers per garantir uschia l'alimentaziun da la populaziun en temp da crisa e diminuir la dependenza da l'ester. Tut il terren fritgaivel dueva vegnir utilisà e cultivà cun graun, tartuffels, verdura e.u.v.

La cultivaziun dad ers dovra bler dapli forzas da lavur che l'allevament da muvel. La glied mancava però, ils purs eran en servetsch militar. Il 1941 è vegnida cumandada l'obligaziun dal servetsch da lavur: glied da las citads, giuvenils, dunnas e students èn vegnids clamads al servetsch da champagna. Fugitivs ed internads han lavurà vi dad ovras da migliuraziun. Er cultivaturs pitschens han contribuì a l'augment da la cultivaziun en lur ierts e manaschis d'industria.

In raziunament prudent da las victualias ed il cumbat cunter il martgà nair han impedi tensiuns socialas pli grondas: la fom ha pudì vegnir cumbattida.

Economia e vita publica sut l'ensaina da la guerra

La guerra ha chaschunà midadas decisivas en il mintgadi da la populaziun. La garanzia dal provediment cun victualias e materias primas pretendeva sacrificis e prestaziuns spezialas. D'ina vart han ins razionalisà las victualias ed ils bains da consum pli impurtants, da l'autra vart obligà la glied da rimnar materias primas e ruments.

L'entira vita economica è vegnida organisada e coordinada da nov uffizis da l'economia da guerra. Quels eran responsabls per l'alimentaziun, l'industria, il commerzi, il transport, la lavur, l'assistenza publica, la controlla dals pretschs e l'ovra da cultivaziun.

La mobilisaziun interna da la Svizra era dentant visibla er en auters secturs. Dapertut han ins creà guardias locals e pumpiers da guerra. Er bleras organizaziuns ed uniuns civilas èn spert vegnidas integradas en l'organizaziun da guerra generala ed han surpiglià incumbensas en il sector dal provediment dal pajais u perfin da l'armada.

Las mammas da la naziun

Sut l'aspect da la crisa economica eran las rollas vegnidas distribuidas da nov en il decurs dals onns 1930. Las dunnas han survegnì l'incumbensa sco mammas e chasarinas, la chasa saja uss lur rëduit, avevi num.

Ma durant il servetsch activ, cur ch'ils

umens eran davent, han ins puspè duvrà las dunnas dapertut. Igl existiva per exempel il servetsch complementar feminin civil e militar. La gronda part da las dunnas lavurava pli gugent en servetschs civils ch'en quel militar. Ellas cusivan, pezzavan, faschevan chaltschiel, lavavan, cuschinavan per la schuldada, prestavan servetsch samaritan, gidavan tar la protecciun civila, tar la Crusch cotschna.

Las prestaziuns da las dunnas durant il servetsch activ èn stadas enormas. Ultra da la chasada e la famiglia han ellas prestà la lavur per la generalità sin il bain puril u en il manaschi en furma da servetschs cumandads. Cuntrari al svilup en auters pajais n'è quest sforz spezial mai vegnì remunerà suenter l'onn 1945. Suenter la guerra è la Svizra turnada a la repartiziun tradiziunala da las rollas. Il dretg da votar e da vegnir elegidas a nivel federal è per exempel vegnì concedi a las dunnas pir 26 onns suenter la fin da la guerra.

Ils meds da massa en servetsch da la defensiu spiertala

Durant la Segunda Guerra mundiala han ils emetturs naziunals Beromünster, Sottens e Monte Ceneri giugà ina rolla impurtanta per la «defensiu spiertala da la patria». Quella accentuescha las valurs da la diversità, libertad ed independenza svizra ed emprova uschia da far frunt a las ideologias totalitars dal naziunalsocialissem tudestg e dal fashissem talian.

Las emissiuns affirmschan las «valurs naziunals» sco per exempel las prestaziuns dals perdavants. Grond'attenziun er a l'exteriur survegnan las cronicas emnlas tudestgas da Jean Rudolf von Salis (a partir dal 1940) e quellas franzosas da Renè Payot. Però er il radio è stà suttemess, sco la pressa, a la censura installada da general Henri Guisan. La Partiziun Pressa e Radiotelegram (PPR) dueva garantir l'infurmaziun da la populaziun da vart da la regenza ed il comando da l'armada. A quest intent ha er servi la «Filmwochenschau» ch'è stada a partir da l'avrigl 1940 obligatorica en tut ils kinos e ch'è vegnida finanziada per gronda part da la Confederaziun. Rapports davart l'engaschament umanitar da la Svizra, il servetsch activ u la «battaglia dal graun» han rinforzà il maletg d'ina Svizra libra e neutrala.

Las infurmaziuns sa cunfiaschevan cun il maletg uffizial, temas pli delicats sco la problematica da fugitivs, vegnivan percenter exclus sapientivamain. Dasperas devi numerus programs da divertiment che derasavan speranza en il mintgadi criv. Cuzunt il kino indigen

vegniva promovì dal stadi per impedir ch'i vegnian importads e mussads films da propaganda da las pussanzas da l'axa.

Servetschs umanitars

Sco pussanza da protecciun ha la Svizra represchentà ils interess da numerus stadis. E la neutralità helvetica ha er pussibilità da porscher agid a las victimas dal conflict mundial.

Surtut cun acziuns umanitars han ins empruvà da levgiar la miseria dad umans pertutgads da la guerra. Il Comité internaziunal da la Crusch Cotschna ha creà a Geneva in servetsch d'assistenza per ils praschuniers da guerra, in servetsch ch'ha pussibilità da visitar champs da praschuniers, da trametter mangiativas u material sanitar e perfin d'organisar il barat da praschuniers malsaus u blessads.

Durant il zercladur dal 1940 èn fugids 40 000 schuldads franzos, belts e polonais sur il cunfin en Svizra. Cun l'intenziun d'als dar occupaziun e per limitar lur contact cun la populaziun locala han ins installà champs da lavur. Tut en tut ha la Svizra preni si durant la guerra passa 100 000 internads.

Barrieras

En cumparegliaziun cun ils servetschs umanitars numnads è la politica svizra en connex cun fugitivs civils stada main gloriosa. Durant la Segunda Guerra mundiala è la Svizra stada la finamira da blers umans persequitads politicamain. Oravant tut ils Gidieus han tschertgà qua a partir dal 1933 lur salvament. L'onn 1942 han las autoritads però serrà ils cunfins ed ordinà da refusar tut ils fugitivs betg politics. Quai valeva er per ils Gidieus. Cunquei che la Svizra n'ha betg reconuschì els sco fugitivs politics fin il fanadur dal 1944, è la gronda part dad els vegnids refusads al cunfin. Pervi da questa politica ordvart restrictiva hai dà als cunfins scenas dramaticas: ina gronda part dals fugitivs vegnivan tramess enavos – savens directamain en ils mauns da lur persequitaders. Bliers èn vegnids assassinads fin la fin da la guerra en champs da concentraziun.

La posiziun rigurusa da las autoritads svizas envers ils fugitivs ha provocà pliras giadas tar il pievel grondas protestas. In'avertura generusa dals cunfins è la finala vegnida impedita tras la resistenza da la maioritad dal parlament federal e da las regenzas chantunalas.

Da recepir fugitivs militars, fugitivs da cunfin ed uffants vegniva plitost lubi, cunquei ch'ins saveva gia ordavart che questas dimoras eran limitadas temporalmain. Ils fugitivs recepids han ins mess a partir dal 1940 en champs da lavur. Mintg'otra lavur u activitad politica era scumandada.

«Fugitivs mo per motivs da razza, per exempel ils Gidieus, na valan betg sco fugitivs politics.» (Circulara confidenziala da la partiziun da polizia federala a las direcziuns ed als comandos da polizia dals chantuns, 13 d'avust 1942).

«L'onn da rapport è stà caracterisà d'enormas undas da deportaziuns en Germania ed en ils territoris occupads da la Germania. Tschientmillis d'umans betg arics èn stads las unfrendas da questas undas. Il starmtent plan da la destrucziun totala da la razza dals Gidieus en l'Europa è sa manifestà senza retegientschas en ils discurs publics ed a maniera zunt brutala en la realitad.» (Dal rapport dal comité d'agid da las baselgias svizas davart l'onn 1942).

La preschentaziun:

Dossier «La Svizra durant la Segunda Guerra mundiala».

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=465
www.chattà.ch

Placat da mobilisaziun dal prim da settember 1939.

FOTO: PD